

Eveliina Lyytinen

Erikoistutkija, D.Phil.
Siirtolaisuusinstituutti



Kauhuskenarioista ja vaihtoehtoisista totuuksista etiikkaan

Järjestöjen kriittisiä huomioita ympäristön muutoksesta ja humanitaarisesta toiminnasta

Asiasanat: järjestöt, kriittisyys, politiikka, humanitaarinen toiminta, etiikka.

Turun *Migrations and Environmental Change* -seminaarin iltapäivän ohjelmaan kuului loistava järjestöpaneeli, jossa olivat mukana Suomen Punaisen Ristin (SPR) pääsihteeri **Kristiina Kumpula**, Kirkon Ulkomaanavun (KUA) Uskonnonlisten ja perinteisten johtajien rauhanvälitysverkoston sihteeristön projektkoordinaattori **Milla Perukangas** sekä Greenpeacen ilmasto- ja energiavastaava **Kaisa Kosonen**. Paneelin onnistuneesta moderoinnista ja haastavasta kysymyksenasettelusta vastasi Turun yliopiston Maantieteen osaston professori **Risto Kalliola**.

Paneelin alussa järjestöjen edustajat kertoivat, miten heidän järjestönsä toimivat ympäristön muutoksen ja muuttoliikkeiden parissa. SPR on humanitaarinen järjestö ja se vie apua erityisesti luonnonkatastrofeista kärsiville alueille. Kumpula ilmaisi huolensa siitä, että ympäristökatastrofien takia haavoittuvaan asemaan joutuvien ihmisten määrä tulee lisääntymään ja hän peräänkuulutti katastrofien riskien vähentämiseen liittyvän työn merkitystä. KUA on Suomen suurin kehitysyhteistyöjärjestö ja toiseksi suurin humanitaarinen järjestö. Järjestön toiminta keskittyy globaalin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen ja avustustyö on suunnattu kaikkein haavoittuvimmille alueille. KUA toimii usein ihmisten aiheuttamien katastrofien, kuten sodan ja konfliktien keskellä heikoissa valtioissa. Greenpeacen toiminta keskittyy erilaisiin ilmasto- ja ympäristökampanjoihin painottaen ennaltaehkäisyä. Järjestö toimii aiempaa enemmän yhteistyössä muiden ihmisoikeus-, kehitys- ja humanitaaristen järjestöjen kanssa.

Vaikka eri järjestöillä on omat toimintatansa ja kohderyhmänsä, nojaavat ne kaikki vahvasti humanitaarisen toiminnan perusarvoihin, kuten puolueettomuuteen ja avun tarpeeseen. Järjestöistä erityisesti SPR pyrkii myös estämään humanitaarisen avun politisoitumisen. Humanitaarisen avun koordinointi nostettiin esiin teemana, joka koettiin todella tärkeänä avun tehokkaan perillemenon kannalta. Järjestöjen arvomaailmaa pyrittiin avaamaan kysymyksellä siitä, kenen oikeuksista puhutaan, kun sanotaan järjestöjen toimivan oikeuksien edistäjinä. Humanitaarisessa toiminnassa, mukaan lukien ympäristön muutoksen tai -katastrofien takia muuttavien avustustyössä, on tärkeä pohtia kenen oikeuksia ajaa ja millä keinoin. Järjestöt kokivat paikallisten yhteisöjen kanssa työskentelyn erittäin tärkeänä kansallisen ja alueellisen verkostoitumisen ja toiminnan lisäksi. Avoimen keskustelukulttuuriin luominen on edellytys kestäväälle ja yhdenvertaiselle toiminnalle. Myös uskonnollisen ja kulttuurisen vuoropuhelun tärkeyttä korostettiin.

Yleisökysymys Siirtolaisuusinstituutin johtajalta **Tuomas Martikaiselta** siirsi keskustelun kriittiseen suuntaan koskien sitä, hyötyvätkö järjestöt siitä, että ympäristön muutoksesta ja/tai muuttoliikkeistä puhutaan hälyttävään sävyyn. Greenpeacen edustaja Kaisa Kosonen korosti, että ihmiskuntana ja länsimaina emme voi jatkaa samanlaista elämäntapaa, mihin olemme tottuneet, jos emme halua, että hälyttävimmät skenaarit ympäristön tuhoutumisesta ja muuttoliikkeistä käyvät toteen. Tässä kehityssuunnassa huomion arvoisia ovat uu-

det teknologiat, jotka mahdollistavat hiilijalanjälkien pienentämisen. SPR:n pääjohtaja Kristiina Kumpula totesi muuttoliikkeiden osalta, että vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden määrän kasvua Suomessa ei voi, eikä tulisi, kutsua kriisiksi. Hän myös muistutti, että ennen turvapaikanhakijoiden määrän merkittävää kasvua SPR oli yrittänyt herättää Suomen valtionjohdon huomiota siihen, että kyseisenlainen tilanne olisi mahdollinen, jopa todennäköinen. Greenpeacen edustaja Kaisa Kosonen totesi, että hän on väsynyt puhumaan asioista hälyttävään kauhuskenaariotyyliin. Hänen mukaansa nykypäivänä voi luottaa siihen, että ihmiset tietävät esimerkiksi ympäristön muutoksen uhat ja vaikutukset. Näin ollen järjestön tehtävänä on pikemminkin innostaa ja kannustaa ihmisiä toimintaan näiden vaikutusten minimoimiseksi. KUA:n Milla Perunkoski jatkoi muistuttaen, että Suomen hallitus leikkasi kehitysyhteistyörahoitusta merkittävästi vuoden 2015 aikana, ja siitä johtuen alan järjestöt kamppailevat rahoituksen suhteen. Lisäksi järjestöt toimivat voittoa tavoittelemattoman periaatteen mukaisesti. Perukoski kiteytti sanomansa erinomaisesti lauseeseen, jota olen itsekkin pakolaisutkijana usein miettinyt ja eri yhteyksissä toistanut: ”ideaalimaailmassa me kaikki olisimme työttömiä”, koska pakolaisuutta tai humanitaarisia kriisejä ei olisi.

Paneelin moderaattori Risto Kalliola jatkoi haastamalla panelistit miettimään, mikä on totuuden merkitys ympäristön muutosta ja muuttoliikkeitä koskevassa keskustelussa ns. vaihtoehtoisten faktojen aikakaudella. SPR muistutti, että useissa konflikt- ja katastrofitilanteissa vallitsee useita erilaisia ymmärryksiä siitä, mikä on totta, esimerkiksi paikallisella ja kansallisella tasolla. Eri ihmisten ymmärtäminen on siten tärkeää, kun järjestö pyrkii oman, puolueettoman ymmärryksen muodostamiseen. KUA:n edustajan mielestä nykymaailmassa, jossa kriisit ovat monimutkaisia ja usein sekä ihmisten että luonnon aiheuttamia, on vaikeaa pystyä sanomaan mitään yhtä totuutta faktoista ja niiden välisistä kausaliiteeteista. Usein jokaisessa tarinassa on totuuden palanen ja ratkaisuja löytyy, kun näitä palasia kootaan yhteen ja tasapainottaa. Totuutta ei siten pidä hävittää, vaan se tulee rakentaa kuuntelemisen ja dialogin kautta, Perukoski argumentoi. Greenpeacen kokemuksen mukaan ihmiset eivät enää niinkään välitä faktoista, vaan siitä, mitä toiset ihmiset tekevät – mitkä ovat ne seikat, jotka saavat aikaan muutosta ihmisissä. Järjestöt kuitenkin korostivat tutkimuksen ja tieteellisen tiedon merkitystä. Tutkijoiden tulee tehdä tutkimustiedostaan yleisesti ymmärrettävää, jotta sillä voi olla yhteiskunnallista vaikutusta ja jotta järjestöt voivat käyttää tietoa vaikuttamistyössään.

Järjestöt olivat samaa mieltä siitä, että ympäristön vaikutusta muuttoliikkeisiin on toisinaan vaikeaa todentaa, mutta sen vaikutusta ei myöskään voi väheksyä. SPR:n edustajan mukaan on myös tärkeää ottaa huomioon, onko ympäristön muutos lähtöisin huonosta poliitikasta. Usein humanitaarisissa kriiseissä poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät syyt sekoittuvat. Näissä tilanteissa on ensiarvoisen tärkeää, että ihmisten toimeentulo ja perustarpeet on turvattu. Muuttoliike voi olla myös adaptaatiostrategia ympäristökatastrofin tai muutoksen sattuessa. Usein ihmiset eivät kuitenkaan pääse palaamaan koteihinsa, koska kodit tai ihmisten toimeentulo ovat tuhoutuneet. Ympäristön muutos myös pahentaa ihmisten aiheuttamia konflikteja. On siis syytä pohtia, miten paljon ympäristön muutoksesta, varsinkin ilmaston osalta, on ihmisen aiheuttamaa. Paneelissa edelleen korostettiin, että useat kaupunkialueet ovat riskialttiita sekä ympäristön muutokselle että sen seurauksena kaupunkeihin suuntautuville muuttoliikkeille. Kaupungeissa on toisaalta myös paljon potentiaalia vastata näihin haasteisiin.

Paneelin loppupuolella ilmaistiin huoli siitä, että ympäristön muutoksen takia pakkomuuttavien suojeleminen ja oikeuksien puolustaminen on yhä usein vaikeaa – varsinkin niiden ihmisten kohdalla, jotka muuttavat kotimaansa ulkopuolelle. SPR muistutti, että jos YK:n 1951 pakolaissopimus tehtäisiin nykyisessä poliittisessa ilmapiirissä, se olisi todennäköisesti huomattavasti tiukempi. Näin ollen on turha keskustella siitä, tulisiko pakolaisen määritelmää laajentaa kattamaan ympäristösyiden takia muuttavat ihmiset. Muita suojelemissa on kuitenkin kehitettävä tilanteisiin, joissa ympäristön takia muuttavat nähdään ei-toivottuina ihmisinä ja heidän perusoikeuksiaan ei turvata. Tähän liittyen seminaarin pääpuhujat kertoivat lyhyesti kansainvälisistä edistysaskeleista. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) Susanne Melde korosti syyskuun 2016 YK:n muuttajien ja pakolaisten huippukokouksen merkitystä siinä, miten YK:ssa puhutaan muuttoliikkeistä. YK:n julkilausumaan on kirjattu, että ympäristö ja muuttoliike ovat toisiinsa liittyviä, mikä on hänen mukaansa tärkeä perusta globaalille keskustelulle asiaan liittyen. Myöskään alueellisten suojelemekanismin merkitystä ei tule unohtaa. Seminaarin toinen pääpuhujaja Oxfordin yliopiston emeritus professori Roger Zetter esitti kuitenkin kriittisemmän arvion YK:n huippukokouksen käytännön merkityksestä. Hän korosti, että tärkeä osa löytää ratkaisuja pakkomuuttoon on nähdä kehitysyhteistyö ja humanitaarinen toiminta aiempaa paremmin toisiinsa liittyvinä asioina. Vain silloin voimme alkaa luomaan kestävästä perustaa ympäristösyiden takia pakkomuuttavien suojelelulle.